



רשות ניירות ערך

www.isa.gov.il מחלקת תאגידיים

דצמבר 2016

החלטת אכיפה בביקורת 16-1

AU-16-01

נושא ההחלטה

הביסוס הנדרש לצורך הנחת העסק החי בתקופות ביניים, כאשר יש כוונה להסיר הערת עסק חי שנכללה בדוחות כספיים לתקופות קודמות ומבלי שהוסרו אי-ודאויות משמעותיות בקשר למצבה הפיננסי של החברה.

תאריך ההחלטה

יוני 2016.

תיאור המסכת העובדתית ונסיבות המקרה

1. במסגרת דוח סקירת רואה החשבון המבקר לדוחות הרבעון השלישי של חברה לשנת 2014 (להלן – "דוחות הרבעון השלישי"), נכללה הפניית תשומת לב, בין היתר, לכך שעמידת החברה בפירעון התחייבויותיה מותנית במימוש תכנית הבראה. בדוחות אלה, הוסרה הערת עסק חי שנכללה בדוחות הכספיים הקודמים של החברה (לרבות בדוחות רבעוניים אחרונים ובדוח שנתי אחרון).
2. בדוחות הרבעון השלישי כללה החברה גילוי בדבר תזרים מזומנים חזוי לשנתיים הקרובות (להלן – "התזמ"ז החזוי"), אשר הסתכם ביתרה חיובית והיווה בסיס מרכזי להחלטת המבקר להסרת הערת עסק חי מדוחות הרבעון השלישי. מהתזמ"ז החזוי עלה כי לחברה תלות בגיוס מימון להון חוזר, אשר ללא גיוסו, החברה תסיים את הרבעון האחרון של שנת 2015 עם יתרת מזומנים שלילית. החברה הניחה כי מקור המימון לכך יהיה "אשראי ספקים ו/או מימון מתאגידיים בנקאיים ו/או גופים פיננסיים אחרים".
3. לימים, החברה לא הצליחה לגייס את המימון האמור, ובחלוף תקופה קצרה ביותר ממועד פרסום דוחות הרבעון השלישי, החברה הודיעה על היעדר מקורות לצורך פירעון התחייבויותיה כלפי מחזיקי אגרות החוב ולפיכך קיים חשש מהותי להמשך פעילותה כעסק חי.
4. על רקע האמור, סגל רשות ניירות ערך (להלן – "סגל הרשות") בחן את הליך הסקירה שביצע רואה החשבון המבקר לגבי דוחות הרבעון השלישי ושעל בסיסו גיבש מסקנת סקירתו כי אי הכללת הערת העסק החי בדוח הסקירה היא נאותה.

5. יצוין כי סגל הרשות לא הביע עמדה ביחס לנאותות מסקנת הסקירה וביחס לשאלה האם הייתה צריכה להיכלל הערת עסק חי בדוחות הרבעון השלישי, אם לאו, אלא בתן האם, בשים לב לנסיבות עניינה של החברה, הנהלים בהם נקט המבקר והתשתית הראייתית שנאספה על ידו לשם ביסוס הנחת העסק החי, הינם מספקים.

כללי הסקירה הרלוונטיים

6. דרישת העסק החי חלה בראש ובראשונה על הישות עצמה מכוח סעיף 25 לתקן חשבונאות בינלאומי 1 (IAS 1), לפיה על הנהלת הישות לבחון את הנחת העסק החי שעה שהיא עורכת דוחות כספיים. בהתאם לסעיף 4 ל-IAS 1 דרישה זו חלה גם על דוחות כספיים לתקופות ביניים.
7. דרישות שעניינן עסק חי חלות באופן בלתי תלוי גם על רואה החשבון המבקר. כאשר מדובר בדוחות כספיים לתקופות ביניים, על רואה החשבון לבחון את הנחת העסק החי בעת ביצוע **סקירה** של דוחות כספיים, בין היתר, מכוח סעיפים 27 ו-28 לתקן סקירה 1, **סקירה של מידע כספי לתקופות ביניים הנערכת על ידי רואה החשבון המבקר של הישות (להלן – "תקן סקירה 1")**.
8. סעיפים 27 ו-28 לתקן סקירה 1 קובעים כדלקמן:

*"27...כאשר... רואה החשבון המבקר נהיה מודע לאירועים או למצבים שעשויים להטיל ספק משמעותי באשר ליכולת הישות להמשיך כעסק חי, עליו: **לברר עם הדירקטוריון וההנהלה בנוגע לתכניויהם לפעולות בעתיד... בדבר היתכנותן של תכניות אלה, ואם הדירקטוריון וההנהלה סבורים כי תוצאות תכניות אלו ישפרו את המצב...***

28. *... הוא יברר עם הדירקטוריון וההנהלה באשר לתכניויהם לפעולות בעתיד, כגון תכניות לממש נכסים, ללוות כספים או לארגן מחדש את מבנה ההתחייבויות, לצמצם הוצאות או לדחותן או להגדיל את ההון. רואה החשבון המבקר יברר גם בדבר היתכנות תכניות הדירקטוריון וההנהלה ואם הם סבורים כי תוצאות תכניות אלו ישפרו את המצב. יחד עם זאת, אין צורך בדרך כלל שרואה החשבון המבקר יאמת את היתכנות תכניות הדירקטוריון וההנהלה ואם תוצאות תכניות אלו ישפרו את המצב"* (ההדגשות אינן במקור).

עמדת המבקר והליך הסקירה בו נקט

9. לעמדת רואה החשבון המבקר, ביחס לסקירת הנחת העסק החי בדוחות רבעון שלישי, קיים שוני מובהק ומהותי בין החובות המוטלות על רואה החשבון המבקר בתהליך סקירה, לבין אלו שבתהליך ביקורת, לצורך גיבוש מסקנתו בנושא מוסכמת העסק החי. לעמדתו, הנהלים המנויים בתקן ביקורת 58, **העסק החי**, (להלן – **"תקן ביקורת 58"**) אינם חלים בסקירת דוחות ביניים, אלא נדרש יישום של נהלי סקירה בלבד. לעמדתו, נהלי הסקירה המחייבים את רואה החשבון המבקר בעניין זה (סעיפים 27-28 לתקן סקירה 1), אינם כוללים דרישה לאיסוף ראיות, אלא קובעים כי **בדרך כלל** על רואה החשבון להסתפק **בבירור** עם הנהלת התאגיד המדווח האם יש בתכניות שנערכו כדי לשפר את המצב העסקי של החברה. משמע, לעמדת המבקר, ככלל, לא קיימת דרישה בנהלי סקירה לאיסוף ולאימות ראיות ביקורת.

10. כפי שצוין בסעיף 2 לעיל, לשם ביסוס הנחת העסק החי בדוחות רבעון שלישי, המבקר התבסס, בין היתר, על התזמ"ז החזוי, אשר הנחת החברה בדבר גיוס מימון להון חוזר, הייתה חיונית להתממשותו. הנחת המבקר לפיה יעלה בידי החברה לגייס מימון להון חוזר נסמכה בעיקר על הפעולות והנתונים הבאים:

א) קבלת הצהרות מהחברה ומבעל השליטה (שכיהן אז כמנכ"ל) לפיהן קיימת אפשרות סבירה שהחברה תצליח לגייס מימון ישיר מקרנות סיוע של התאחדות התעשיינים או לקבל מקרנות אלה ערבויות לטובת קבלת מימון בנקאי. המבקר ציין כי לטענת בעל השליטה, יש לו היכרות טובה עם קרנות אלו וכי להערכתו יהיה סביר להשיג את המימון האמור.

ב) בדיקת עמידת החברה בקריטריונים לקבלת הלוואות מהתאחדות התעשיינים, כפי שמפורטים באתר האינטרנט שלה.

ג) הודעה באתר התאחדות התעשיינים על מפעלים קטנים שקיבלו הלוואות כאמור ועל קיומם של אפיקי סיוע באזור הגאוגרפי בו פועלת החברה.

לגישת המבקר, בפעולות אלה, עמד ברף הדרישות מכוח תקן הסקירה וכי בנסיבות דנן לא עלה הצורך באימות היתכנות תכניות הדירקטוריון וההנהלה או בהשגת ראיות נוספות.

עמדת סגל הרשות

11. לעמדת סגל הרשות, בהתאם לתקן סקירה 1, כאשר חברה מצויה תחת קשיים פיננסיים מהותיים או אי ודאויות מהותיות ביחס למצבה הפיננסי, או כאשר בכוונתה להסיר הערת עסק חי שנכללה בדוחותיה הכספיים לתקופה קודמת והיא עודנה מצויה בנסיבות של קשיים פיננסיים מהותיים – המבקר נדרש לבחון את ה**יתכנות** תכניות ההנהלה להבראת החברה.

12. סגל הרשות סבור כי ככלל, ובנסיבות המצוינות בפסקה 11 לעיל בפרט, על המבקר לנקוט משנה זהירות בטרם יגבש מסקנתו באשר לנאותות הנחת העסק החי. בבואו של המבקר ליישם את נהלי הסקירה ולאסוף את הראיות הנדרשות בנסיבות אלה, בהן קיימים אירועים או מצבים שעלולים להטיל ספק משמעותי באשר ליכולת הישות להמשיך לפעול כעסק חי, עליו להרחיב את היקף הנהלים ומהותם בטרם גיבוש עמדתו, ובמידת הצורך לבחון פרסומים מקובלים העוסקים בנושא ולהסתמך על הכללים הכלולים בהם, דוגמת תקן ביקורת 58. על היקף הנהלים ומהותם, כמו גם הצורך בדרישת **אימות** תכניות ההנהלה, להיות מוגברים יותר ככל שנקודת המוצא מבחינת מצבה הפיננסי של החברה בעייתית יותר. **הווי אומר, ככל שמצבה הפיננסי של החברה קשה יותר וככל שההנחות להמשך פעילותה כעסק חי כרוכות באי ודאויות גבוהות יותר, כך מתעצמת החשיבות ביישום דרישת אימות תכניות ההנהלה.**

13. בנסיבות המקרה, ובשים לב למצבה הפיננסי של החברה ולאי הוודאות הכרוכה בהנחה שעמדה בבסיס התזמ"ז החזוי כאמור לעיל, לעמדת סגל הרשות, נפלו פגמים בבחינת הנחת העסק החי במסגרת סקירת הדוחות הכספיים של החברה על ידי רואה החשבון המבקר. הראיות שביססו את מסקנת המבקר לא היו בעוצמה ובאיכות הנדרשת לשם ביסוס הצהרותיהם של החברה ובעל השליטה כי יעלה בידי החברה להשיג מימון להון החוזר. לעמדת סגל הרשות, בנסיבות המקרה, ההסתמכות על תכניות ההנהלה בלא בחינה נאותה של היתכנותן ובלא ניסיון לאמתן באמצעות איסוף ראיות חיצוניות משכנעות וברמת איכות מספקת – לא עמדה בדרישות התקינה שבהתאם

אליה נדרש היה לפעול. החברה הסירה הערת עסק חי, הערה שהייתה בדוחותיה בתקופות קודמות ובדוח התקופתי, אך נותרה בקשיים פיננסיים מהותיים. בנסיבות אלו, המבקר נדרש היה לבחון את היתכנות תכניות ההנהלה להבראת החברה, ואף לאמתן. כלומר, אותו "חריג" בסעיף 28 לתקן הסקירה, בדבר דרישת האימות – חל, וזאת על רקע הקשיים הפיננסיים המהותיים שנותרו ובשל שינוי הנסיבות שלא עבר ביקורת תקופתית.

בסיס להחלטה

14. כמובא לעיל, סעיף 28 לתקן סקירה 1 כולל מספר דרישות שעל רואה החשבון ליישם לגבי בחינת תכניות החברה מקום שנודע לו על אירועים על מצבים שעשויים להטיל ספק משמעותי על יכולת הישות לפעול כעסק חי. הדרישה הראשונה היא **דרישת הבירור** – המבקר נדרש לברר עם הדירקטוריון וההנהלה מהן תכניותיהם להתמודדות עם הקשיים הפיננסיים בהם שרויה החברה. הדרישה השנייה היא **דרישת בדיקת ההיתכנות** של תכניות אלו – תכניות שלא ניתן לבסס ברמת סבירות גבוהה את ישימותן, מחלישות בצורה משמעותית את תחזית החברה להיחלץ מקשייה הפיננסיים, ומשכך קשה יהיה להסתמך עליה לשם ביסוס הנחת העסק החי. הדרישה השלישית היא **דרישת האימות** – בשונה משתי הדרישות הקודמות, דרישת האימות אינה חלה "בדרך כלל" אלא במקרים שאינם הכלל, שהתקן לא מפרטם.

15. במה שונה דרישת האימות מדרישת ההיתכנות? נראה כי דרישת ההיתכנות מבקשת שתכניות ההנהלה לא תהיינה מילים בעלמא, אלא כי תהא גלומה בהן אפשרות מציאותית ליישום. דרישת האימות, לעומת זאת, מתייחסת לבחינה בלתי תלויה שיבצע המבקר באשר לתוקף הסברי ההנהלה, הן ביחס לתכניות והן ביחס לתועלתן לשיפור המצב הפיננסי. ובמקרה דגן – במענה על **דרישת ההיתכנות**, לא דיי בכך שבכוונת ההנהלה לגייס כספים מ"קרן לעסקים קטנים", אלא נדרש שכוונתה תהא בת-ביצוע, המגובה בבדיקה שערכה ההנהלה לגבי התממשותה. במענה על **דרישת האימות**, על המבקר לבחון באופן בלתי תלוי את תוקף הסברי ההנהלה בדבר תכניותיה והיתכנותן, תוך התבססות על ראיות נוספות מעבר לבירור עם ההנהלה (כגון בדיקה עם המלווה או הקרן).

16. מהם המקרים שבהם חלה דרישת האימות? סעיף 28 מסתפק באמירה שמקרים אלה אינם "דרך הכלל". מבלי למצות את מנעד המקרים האפשריים, סגל הרשות סבור כי בנסיבות שבהן:

- (1) חברה מצויה בקשיים פיננסיים מהותיים; או
- (2) יש אי-ודאויות מהותיות באשר להתכנות וישימות תכניות הדירקטוריון וההנהלה; או -
- (3) **שבתקופות קודמות דוחותיה כללו הערת עסק חי, שזה לראשונה מבקשים להסירה בשל שינוי מהותי נסיבות, ומבלי שהוסרו אי הודאויות הפיננסיות המשמעותיות;**

מדובר במצבים שעלולים להטיל ספק משמעותי באשר ליכולתה להמשיך לפעול כעסק חי. לכל הפחות במצבים אלה, על המבקר לבחון את הצורך ביישום דרישת האימות, ולקבוע את עוצמת הבדיקות הבלתי תלויות הנדרשות ממנו לצורך ביסוס מסקנתו. אין בכך כדי לקבוע שדרישת האימות תיושם באופן אוטומטי בכל מסכת נסיבות, אלא כי עוצמת פעולות האימות הנדרשות תיקבע בהתאם לעוצמת המורכבות והקשיים הפיננסיים בהם שרויה החברה. ככל שמצבה הפיננסי של החברה קשה יותר וככל שההנחות להמשך פעילותה כעסק חי כרוכות באי-ודאויות גבוהות יותר, לא ניתן להסתפק בבירורים בלבד, אלא יש לאמת את תכניות ההנהלה.

17. לעניין סעיף קטן (3) בסעיף 16 לעיל, יוסבר כי במקרים כאמור, חברה מבקשת להסיר את ה"זרקור האדום" של הערת העסק החי או להימנע מהכללתו ומבלי שהוסרו כל אי-הוודאויות הפיננסיות המשמעותיות. זאת, עקב נסיבות חדשות שטרם בוקרו בביקורת השנתית או נסיבות שהשתנו ביחס לנסיבות שעמדו בפני המבקר במועד הביקורת השנתית או בשל נסיבות אחרות שאינן קשורות לביקורת השנתית. תחת שינוי נסיבתי זה גובר הטעם בהעמקת בדיקות המבקר ובהחלת דרישת האימות. הואיל ומדובר בבדיקות שעניינן עסק חי, שעוסקות בשאלת היסוד של עצם קיום הישות, החשיבות שבאימות היתכנותן של תכניות ההנהלה והדירקטוריון לשיפור מצב הישות היא רבה. אין הכרח לאמת כל פרט ופרט, אלא את אותן תכניות שאם לא תצאנה לפועל – החברה לא תיחלץ מן הקשיים הפיננסיים אשר מטילים ספק המשך קיומה כעסק חי.

18. **בעת יישום דרישת האימות המבקר יכול לבחון פרסומים מקובלים העוסקים בנושא ולהסתייע בנהלים הכלולים בהם, דוגמת תקן ביקורת 58, בעיקר לגבי עניינים שמידת תלותם בגורמים חיצוניים לחברה גדולה יותר, או שלחברה מידת שליטה מצומצמת לגביהם, או שסבירות התרחשותם אינה גבוהה דיה.**

19. לעמדת סגל הרשות, הצורך בהרחבת נהלי הסקירה ובנקיטה בנהלים נוספים, דוגמת אלה המפורטים בתקן ביקורת 58, נובע מן הטעמים שיפורטו להלן.

א. **סעיף 29 לתקן סקירה 1** מכיר בכך שעשויים להידרש נהלים נוספים מעבר לאלה המופרטים בתקן, בקובעו כי "כאשר בא לתשומת ליבו... עניין הגורם לו לבחון אם יש לערוך התאמה מהותית במידע הכספי לתקופות ביניים כדי שיהיה ערוך מכל הבחינות המהותיות, בהתאם למסגרת הדיווח הכספי הרלבנטית, על רואה החשבון המבקר לערוך בירורים נוספים או ליישם נהלים נוספים שיאפשרו לו להביע מסקנה בדוח הסקירה" (דגשים אינם במקור).

ב. **הנחת הרציפות** – תקן סקירה 1 מושתת על הנחה של רציפות בין תקופות הביניים לבין הביקורת השנתית. התקן מניח כי רואה החשבון מכיר את הישות וסביבתה (סעיף 12); ביקר את דוחותיה השנתיים בעבר (סעיפים 3 ו-3א); והוא מבצע את הסקירה לשם בירור בדבר שינויים שחלו בתקופות הביניים (סעיפים 3 ו-13). התקן מניח גם, כי ראיות הביקורת כבר נאספו בביקורת השנתית (סעיף 9). רציפות זו שזורה אפוא שתי וערב גם ביתר סעיפי תקן הסקירה. אשר לצורך לאסוף ראיות בהליך הסקירה, קובע סעיף 6 לתקן הסקירה כי "משמעותה של גישה של ספקנות מקצועית היא שרואה החשבון המבקר עושה הערכה קריטית, מתוך מחשבה ספקנית (questioning), של תקפות הראיות שהתקבלו והוא ערני לראיות הסותרות או המעמידות בספק את מהימנותם של מסמכים או של מצגי הנהלת הישות".

20. לעמדת סגל הרשות, לא יתכן כי ייווצר הבדל במסקנת עבודת רואה החשבון בין סוגי התקופות, רק בשל מועד ההתרחשות: אם לראשונה מבקשת החברה להסיר את הערת העסק החי בדוח השנתי, יחול תקן ביקורת 58 ועמו הדרישה לאיסוף ראיות; בעוד שאם מתרחש הדבר בכל מועד דיווח אחר, יחולו סעיפים 27 ו-28 לתקן הסקירה בלבד, ולכאורה בלא כל צורך באיסוף ראיות. לעמדת סגל הרשות, תוצאה אקראית זו בעייתית ואינה מתיישבת עם תכליתו של תקן הסקירה בפרט ועם תכליתה של עבודת הביקורת והסקירה בכלל, ואף עלולה לגרום למצב אנומאלי שבו רואה החשבון כלל הערת עסק חי בדוח שנתי, הסירה בדוח רבעוני עוקב וכללה שוב בדוח שנתי עוקב לדוח הרבעוני, וזאת ללא שחל כל שינוי במצבה של החברה במהלך תקופת דוחות אלה, והכל בשל היקף הנהלים

והראיות שנאספו כמו גם הליך אימותם. פרשנות תכליתית מתחייבת זו של תקני הביקורת והסקירה תמנע גם פער לא רצוי בקשר לניתוח הנחת העסק החי על ידי החברה בהתאם לכללי החשבונאות בדוחות כספיים ביניים לעומת ניתוח על ידי המבקר בהתאם לתקן סקירה 1.

21. כאשר עסקינן במוסכמת העסק החי, דברים אלה מקבלים משנה תוקף, בוודאי במקרה בו חברה מבקשת להסיר הערת עסק חי אף שהיא עודנה מצויה בקשיים פיננסיים, ולאותת למשקיעים וליתר קוראי הדוחות לראשונה, כי הספק המשמעותי בדבר יכולתה להתקיים הוסר. מדובר במצב דברים חדש, ככל הנראה תולדה של שינוי נסיבות לעומת אלה ששררו בביקורת הדוח השנתי, ומשכך גם לא נאספו מספיק ראיות ולא ננקטו מספיק נהלים לאישוש, על כן, לא מתקיימת הנחת הרציפות המונחת בבסיס תקן הסקירה.

22. **סגל הרשות סבור כי המקרים המפורטים בסעיף 16 לעיל, ובפרט המקרה של הסרת הערת עסק חי מבלי שהוסרו כל אי הוודאויות הפיננסיות, מחייבים את רואה החשבון המבקר להרחיב את הנהלים, לאסוף את הראיות שנדרשות לצורך ביסוס מסקנתו, לבדוק את תקפותן, לעמוד על איכות ומהימנות מצגי ההנהלה ובנסיבות המתאימות לאמת את היתכנות תכניות הדירקטוריון וההנהלה ואת הסבירות שאלה ישפרו את מצבה הפיננסי של החברה. עמדה זו, כאמור, עולה בקנה אחד עם חובות ה"זהירות ראויה" וה-"ספקנות המקצועית";¹ עם העקרונות שעליהם מושתת תקן הסקירה; וכן, עם הפרקטיקה הקיימת, למיטב ידיעת סגל הרשות.**

מסקנת סגל הרשות במקרה הנדון

23. על רקע זה סגל הרשות סבור, כי בנסיבות עניינה של החברה ולנוכח קשייה הפיננסיים המתמשכים, **נדרש היה בביסוס ראייתי חיצוני ומשמעותי יותר לשם אישוש היתכנות הנחת גיוס המימון להון החוזר.** עוצמת הראיות שנאספו על-ידי המבקר (הסתמכות על הצהרות ההנהלה ובעל השליטה) לא הייתה מספקת כדי לבחון באמצעותן בזהירות הראויה את סבירות התממשות ההנחות ולגבש את מסקנת הסקירה. נדרש היה להגיע לרמת ביטחון גבוהה יותר לגבי התממשות ההנחות ובפרט להשיג ראיות משכנעות, כי ההנחה בדבר גיוס הון בת מימוש בסבירות גבוהה ואף גבוהה מאד, תוך השגת ראיות גם ממקורות חיצוניים ולא להסתפק בהנחות ההנהלה ובמצגיה.

¹ ראו: סעיף 7 לתקן 58 וסעיף 6 לתקן הסקירה.